

Idoliseren van Israël schaadt joden en christenen – deel II

Steven Paas

1. De universele bestemming

Christus voert de heilsgeschiedenis naar haar universele eindbestemming. Zijn woorden en de woorden van Zijn apostelen wijzen nooit op een buitengewone toekomst of religieuze betekenis die *christenzionisten* en *israëlisten* hebben toegekend aan het etnische Israël als een nationaal volk of een staat. Een dergelijke nationalistische notie zou in tegenspraak zijn geweest met het geestelijke en universele karakter van Christus' Koninkrijk, dat al door Johannes de Doper was aangekondigd (Mt. 3:2) en dat in principe reeds in de harten van gelovigen is gerealiseerd, hoewel de volledigheid of allesomvattendheid ervan nog uitstaat.

De Heere Jezus Christus is gezonden door God de Vader, als Zijn eeuwige goddelijke Zoon *en* als mens, om de wereld te redden. Als mens kwam Hij voort uit het volk Israël en zowel in Zijn mens-zijn als in Zijn god-zijn kwam Hij voor alle volken. Vanaf het begin van de geschiedenis naar *Genesis* heeft God zich gericht op de verlossing van de wereld. Op een concrete manier richtte Hij zich op de wereld door Zijn identiteit te tonen in Zijn handelen in een unieke relatie met het Bijbelse Israël. Die unieke relatie met Israël onderhield Hij 'niet om Israël', maar opdat de volken zouden weten wie de HEERE is (Ez. 36:22-32). Als we terugkijken, kunnen we zeggen dat God al in het hele Oude Testament, hoewel nog in schaduwbeelden, verwijst naar wie Hij in Christus is voor de hele wereld.

Hierboven wezen we op het metaforische karakter van het Oude Testament. God schildert met voorbeelden wat Zijn bedoeling is. Daarom zeggen we dat het Oude Testament in principe metaforisch wijst op de kern van het Nieuwe Testament, namelijk op het leven, de dood en de opstanding van Jezus Christus. Het Oude Testament is dus, net zoals het Nieuwe Testament 'Boek van Christus'.¹ Jezus Christus heeft de oudtestamentische verbondsrelatie met Israël voltooid, vervuld en verbreed in een nieuwe verschijningsvorm (Hebr. 8:18), waarmee Hij de universele reikwijdte en de christocentrische strekking ervan demonstreert.² Christus is het licht van de wereld (Joh. 1:9; 3:19; 8:12; 9:5; 12:46), voor alle volkeren, en uiteraard ook voor het Joodse volk. Uit alle volken van de aarde vergadert Hij Zijn ene en enige volk, de gemeenschap van alle gelovigen, het lichaam van Christus. Dit reddende werk is al vervuld en het zal vervolmaakt worden bij Zijn Wederkomst. Dan zal Hij 'allen die Zijn verschijning hebben liefgehad' belonen met de 'krans van de rechtvaardigheid' (2 Tim. 4:8).

2. Theorieën over Israël en de Kerk

Veel christenen koesteren specifieke soorten van *israëlisme*, soms de ultieme consequentie ervan, het *christenzionisme*. Dit impliceert hun geloof in bepaalde religieuze gedachtenstelsels over de toekomst, het verleden en het heden. Zij verwachten een buitengewone betrokkenheid

---

¹ Vgl. Steven Paas, *Luther on Jews and Judaism: A Review of his 'Judenschriften'*, Berlin, Munster, Vienna, Zurich, London: LIT Verlag, 2017, p.15-25 over hoe Luther het Oude Testament niet alleen interpreteerde als 'Boek van Israël' maar ook als 'Boek van Christus'; Raymond F. Surburg, 'Luther and the Christology of the Old Testament', Reformation Lectures, Bethany Lutheran Theological Seminary, 1982, internet.

² Om de christocentrische strekking en universele reikwijdte van de Bijbel te laten zien, maakte ik dankbaar gebruik van studies als: Rob Dalrymple, *Wie zijn familie van Jezus: Een bijbelse theologie van land en volk en een reactie op het christenzionisme*, Bc-Bs, 2019. Zie mijn inleiding, 'Jezus wil je broer zijn': <https://www.linkedin.com/pulse/jezus-wil-je-broer-zijn-dat-steven-paas/?published=:> en A. Blake White, *Gods uitverkoren volk: Beloofd aan Israël, vervuld door Christus voor alle volken in de ene katholieke Kerk*, Bc-Bs, 2022. Zie mijn inleiding, <https://www.linkedin.com/pulse/blake-white-gods-uitverkoren-volk-beloofd-aanisra%25C3%25ABl-vervuld-paas/?trackingId=EfZom5pPc3iPJGefsGrpDA%3D%3D>

van het na-Bijbelse Israël bij de toekomst van de wereld. Meer in het bijzonder verbinden zij het Joodse volk, inclusief de na-Bijbelse cultuur en de talmoedische Joodse religie, met de wortels van de Kerk en met het gewenste huidige karakter van de Kerk. Deze ideeën worden zowel op milde gematigde als op extreme manieren gehuldigd, maar vaak in een vermenging van beide.

Er bestaat een mild, grotendeels ongedefinieerd sentiment onder veel serieuze christenen, die – vóór de wederkomst van Christus – een nationaal herstel van Israël en een massale bekering van Joden tot Jezus Christus verwachten, waarvan verondersteld wordt dat het wereldwijd een grote zegen voor de Kerk zal betekenen. Deze tak van het *israelisme* wordt vaak aangeduid met de term *postchiliasme*. Andere christenen verwachten – pas ná de wederkomst van Christus – een bijzonder tijdperk van de heerschappij van Christus op aarde vanuit Jeruzalem als de hoofdstad van de wereld. Veel aanhangers van deze theorie, aangeduid als *prechiliasme* (en vooral haar specifieke vorm van *dispensationalisme*), geloven dat de Kerk vóór de wederkomst naar de hemel zal worden opgenomen, waarop gedurende 1000 jaar (Grieks χίλια, chilia = duizend) dan een hervatting van Gods geschiedenis met Israël zou volgen.

Beide toekomstbeelden zijn afhankelijk van betwiste interpretaties van het Oude Testament. Zo gebruiken israëlistische chiliasten ten onrechte de term ‘het tegoe van het Oude Testament’ van de theoloog K.H. Miskotte voor hun opvatting dat het Oude Testament een ‘tegoed’ voor Israël in het vooruitzicht stelt dat in het Nieuwe Testament nog niet is vervuld.³ Beide toekomstbeelden zijn ook afhankelijk van de uitleg van nieuwtestamentische perikopen, bijvoorbeeld respectievelijk *Romeinen* 11 en *Openbaring* 20. Het is opvallend dat Jezus en de apostelen nergens spreken over een bijzondere toekomst voor Israël. Het hoeft daarom niet te verbazen dat veel theologen⁴ hebben aangetoond dat deze ‘tegoed’-theorieën niet kunnen worden verzoend met een consistente christocentrische hermeneutische benadering van de Schriften.

In aansluiting op deze heropleving van chiliastische verwachtingen van een glorieuze toekomst voor Israël (en de Kerk) vóór of ná de wederkomst van Christus, is er een verlangen ontstaan om het verleden, dat wil zeggen de herkomst van ons christelijke geloof uit Israël, opnieuw te interpreteren en de consequenties van deze vernieuwing voor vandaag te propageren. Op zich is er niets mis met het opnieuw doordenken van de relatie tussen ons geloof en het geloof van het oude Israël. Het is daarbij noodzakelijk dat de Kerk beschikt over mensen en middelen die de talen van de Bijbel en de cultuur van het oude Israël kennen, om met hun werk ook anderen in staat te stellen de Bijbel te verstaan en te interpreteren. Het is daarnaast zaak om een fijngevoelig en respectvol missionair bewustzijn te ontwikkelen ten aanzien van het huidige Joodse volk in en buiten de staat Israël. Het ontdekken van ‘raakpunten’ is in elke zendingssituatie belangrijk.⁵ In dit geval kan het meer inzicht geven in redenen waarom helaas de meeste godsdienstige Joden nog steeds vijandig staan tegenover Jezus.

Echter, de moderne hang naar het (her)ontdekken van ‘Joodse wortels’ is vaker ingegeven door de ‘romantische’ maar niet Bijbelse gedachte dat de Judaïstische religie (in zekere zin) theologisch verwant is aan het christendom. Of door de nog verdergaande meningen dat Jezus-belijdende Joden een aparte weg met Jezus hebben binnen het Christendom, of dat Joden een eigen weg van verlossing hebben buiten Christus, of zonder Hem. De vraag rijst dan welk geloof bedoeld wordt, het geloof van Abraham en Mozes, die Christus *kenden* (Hebr. 11) en het geloof van Simeon en Anna die Jezus *verwelkomden* (Lk. 2:22-40), of het geloof van de rabbijnen van het jodendom, die — in navolging van de nieuwtestamentische Joodse leiders —

---

³ Kornelis Heiko Miskotte (1894-1976), *Als de goden zwijgen: Over de zin van het Oude Testament*, Amsterdam, 1956. Zie ook mijn *Israëlvisies in beweging*, p. 65, 183, 185, 207.

⁴ Bijvoorbeeld de auteurs die zijn genoemd in voetnoten bij deel I: 3, 4, 7, 9, 12, 13, 14, 15, 16 en deel II: 2, 7.

⁵ Zie mijn *Westerse christenen met hun burens onderweg*, p. 31-44 (‘Het universele doel’) voor een bespreking van het ontkennen, het overwaarderen en de tweezijdige betekenis van raakvlakken met andere godsdiensten.

Christus verwerpen. Waar de erkenning van Jezus ontbreekt, houdt de geloofsverwantschap op.⁶ Kinderen van God hoeven het geloof van Abraham niet te herontdekken, want zij hebben het immers al in Christus. Dit betekent dat deze nieuwe zoektocht naar Joodse wortels binnen de beweging van het *israëlisme* ernstig gevaar loopt een verschuiving in geloof en theologie te faciliteren waarin de centrale positie en de universele gerichtheid van Jezus Christus onder druk staan.

Tenslotte hebben de theoretische veronderstellingen van het *israëlisme* politieke gevolgen. Veel christenen denken dat de moderne staat Israël op Bijbelse gronden het recht heeft om het hele ‘Heilige Land’ met geweld te bezetten en te bezitten, inclusief de regio’s waar niet-Joodse Palestijnen al eeuwenlang wonen. In zijn boek *Het land van Christus* toont de evangelische Palestijnse theoloog Yohanna Katanacho aan dat dergelijke beweringen vanuit de Schrift niet kunnen worden volgehouden. Katanacho verwerpt daarom de absolute Israëliische landclaims, maar hij blijft als Christen tegelijk ver weg van een vijandige houding ten opzichte van het moderne Israël en de Joden in het algemeen.⁷

3. Schijnbaar tegengestelde uitersten

In het door onze drie-enige God geopenbaarde *Goede Nieuws* van redding voor een verloren mensheid neemt Jezus Christus de centrale en allesomvattende positie in. Wat betekent dit voor de relatie tussen joden en christenen? Eerst moet worden benadrukt dat de huidige staat Israël en het Joodse volk het recht hebben om gerespecteerd te worden. We verwerpen en verafschuwen alle vormen van antisemitisme en van een ‘vervangingstheologie’ die neigt naar antisemitisme. *Antisemieten* botsen met het Evangelie. Maar geldt dat niet ook voor *filosemieten*, dat wil zeggen extreme bewonderaars van het na-Bijbelse Israël en van Judaïstische feesten, instellingen en Bijbelinterpretaties? In het persoonlijke geloof, de theologie en de Kerk kan het belijden van Jezus Christus immers niet samengaan met de positieve waardering van anderen uitsluitend religieus nationalisme en een Joodse godsdienst die Jezus als Messias verwerpt. Beschouwen de auteurs van de *Heidelbergse Catechismus* op grond van Gods Woord zo’n samengaan niet als ‘afgoderij’?⁸ Daarom kan de christelijke visie op de heilsgeschiedenis geen uitzonderlijke religieuze verwachtingen inhouden, die alleen zouden gelden voor het volk en het land van het na-Bijbelse Israël.

Naar mijn mening zou een dergelijk religieus perspectief noodzakelijkerwijs ten koste gaan van de verwachtingen die in Christus voor alle volkeren gelden. In wezen zijn de essentiële betekenis en de centrale positie van de Heere Jezus Christus onverenigbaar met een theologie die speciale heilsverwachtingen voor specifieke etnische groepen, geografische gebieden en religies mogelijk maakt. Jezus wordt niet verheerlijkt door Israël als zodanig, maar door allen – Joden en niet-Joden in alle landen van alle tijden – die in het geloof Hem toebehoren en nieuwe schepselen zijn geworden.

Het *christenzionisme* of – in bredere zin – het *israëlisme* verduistert op zijn minst het zicht op de christocentrische en universele reikwijdte van de Schrift. De constructie van een ‘nationalistisch-etnische’ betekenis van Bijbelse profetie kan juist de gevoelens van antisemitisme oproepen, waartegen men zich wil verzetten. De interpretatie die aan het na-

---

⁶ Joodse rabbijnen als Lody B. van de Kamp beamen dit. Naar aanleiding van Jezus’ uitspraak dat Hij de Weg, de Waarheid en het Leven is (Joh. 14:6, vgl. 20, 21) zegt hij even eerlijk als confronterend: ‘Maar voor mij geldt een andere waarheid, waar de christelijke Messias al lang vóór het ontstaan van de kerk geen deel van uitmaakte en nu al tweeduizend jaar lang nog steeds geen deel van uitmaakt. Mijn waarheid vertelt mij dat dat ook zo zal blijven’, in: ‘De Jood heeft niets bij Jezus, maar mag er wel bij horen’, in: *Volzin*, 17-6-22 (<https://volzin.nu/de-jood-heeft-niets-met-jezus/>)

⁷ Yohanna Katanacho, *The Land of Christ: A Palestinian Cry*, Pickwick Publications, October 1, 2013. Zie mijn recensie in: *Theoblogie*, <https://www.theoblogie.nl/recensie-het-land-van-christus-yohanna-katanacho/>

⁸ *Heidelbergse Catechismus*, zondag 34, v/a 95.

Bijbelse Israël en het huidige Joodse volk in Gods plan een hogere of uitzonderlijker status dan die van alle andere naties geeft, leidt ertoe dat de unieke en allesomvattende betekenis van Christus voor alle volkeren wordt ondergewaardeerd, verkeerd begrepen of zelfs misbruikt. Een dergelijke uitleg van de Schrift kan de oorzaak zijn van twee schijnbaar tegengestelde standpunten: de ene verheft Israël en de andere verlaagt of vernedert Israël. Deze twee gevolgen staan echter in principe niet echt tegenover elkaar, want ze komen voort uit dezelfde letterlijke lezing en interpretatie van eenzijdig geselecteerde delen van de Schrift. De geschiedenis heeft aangetoond dat de ene positie naar de andere kan verschuiven.⁹ De ideologieën van *antisemitisme* en *filosemitisme* hangen niet zelden samen met de nog naijlende imperiale trots van het ‘corpus christianum’, de koloniale machtsverhoudingen, blanke hoogmoed en het racisme die het Westerse christendom vanaf de Oudheid vaak hebben gekarakteriseerd. Maar wie als christen met de verlossende boodschap van Jezus Christus zijn of haar multiculturele wereld wil tegemoet treden, moet zich door Hem laten genezen van elke vorm van raciale trots en voorkeur.¹⁰ *Antisemitisme* en *filosemitisme* druisen beide in tegen de essentie van het persoonlijke geloof, de theologie en de Kerk.

4. Gevolgen voor geloof, theologie en Kerk

Tellen raciale of etnische voorkeuren mee in de manier waarop God zich in Zijn liefde heeft neergebogen naar de gevallen mensheid? Naar mijn overtuiging is het oprechte en ondubbelzinnige Bijbelse antwoord op deze vraag: Nee! Dit hardnekkige idee, dat steeds weer de kop opsteekt, is voorgoed ongefundeerd gebleken. De scheidingsmuur is afgebroken (Ef. 2:11-22). Het Evangelie schenkt geen speciale status aan rassen, volken of naties. De geestelijke status van Israël verschilt niet van de geestelijke betekenis van andere volken.

Daarom is het aandringen van *christenzionisten* of – meer in het algemeen – van *israëlisten* op een uitzonderlijke en bevoorrechte positie van Israël in de heilsleer misleidend, zowel voor Joden als niet-Joden. De ideologie van het *christenzionisme* suggereert ten onrechte een verwantschap van christenen met het Godsbeeld en het mensbeeld van het Judaïsme en dat het geloof in Jezus Christus op de een of andere wijze een onderdeel is van uitzonderlijke religieuze en politieke verwachtingen voor de Joodse natie. Dit voedt de dwaling dat Christus alleen onze Redder kan zijn als wij Hem aanvaarden in het kader van speciale verwachtingen voor of van het aardse Israël.

5. Conclusie

De ideeën van het *christenzionisme*, of – in bredere zin – van het *israëlisme* zijn aanvechtbaar, omdat ze de centrale plaats van Christus als Redder van de wereld onder druk zetten. Bijgevolg ondermijnen ze de christocentrische en katholieke (universele) aard van de Kerk, de theologie en het persoonlijke geloof. Daarom kan deze ideologie niet anders dan schade opleveren voor deelname aan de ondubbelzinnige uitvoering van de universele missie van Christus aan alle volkeren,¹¹ inclusief het opstandige ‘Babel’ (Op. 16, 17) en het ongelovige ‘Jeruzalem’ (Gal. 4:25). Echter, door alle menselijke dwalingen en misverstanden heen blijft God, die liefde is,

---

⁹ Over de principiële verwantschap van antisemitisme en filosemitisme, zie o.a. mijn *Israëlvizies in beweging*, p. 10, 132v, 247vv. Christelijk filosemitisme wordt soms door Joden als onaangenaam ervaren en gewantrouwd, zie bijvoorbeeld: David Wertheim, *Waar het over Joden gaat: Over het publieke debat rond Joodse zaken*, De Bezige Bij, sept. 2022, <https://www.bol.com/nl/nl/p/waar-gaat-het-over-als-het-over-joden-gaat/9300000098807818/> Zie ook interview met de auteur in *Trouw*, 19-9-22.

¹⁰ Zie mijn artikel, ‘Racisme penetreerde het Westers Christendom’, CIP 13-8-20 <https://www.linkedin.com/pulse/racisme-penetreerde-westers-christendom-steven-paas-stevenpaas/?trackingId=HITaQCAIShsxZjrogliDGA%3D%3D>

¹¹ Paas, *Westerse christenen met hun burens onderweg*, p.31-50 over de universele reikwijdte van zending, ‘te beginnen in Jeruzalem’.

in deze missie van Jezus Christus en de Heilige Geest Zijn reddende handen uitstrekken naar de zondige mensheid (vgl. Rom. 10:20, 21). Die gelukkige situatie bestaat omdat in Christus de demonstratieve genade van God voor het Bijbelse Israël is vervuld en daarom werkelijkheid is geworden in Zijn liefde voor de gehele wereld (Joh. 3:16-18). In Gods geopenbaarde heilsplan verschilt de status van het na-Bijbelse Israël – als mede-geadresseerde van die verzoenende liefde – niet van de status van enig ander volk. Ieder mens van elk volk mag in geloofsovergave aan God die liefde omhelzen en worden gered. Elke christen is als deelnemer aan de missie van Jezus geroepen om die goede boodschap van verlossing door te geven aan joden en niet-joden. Als Israëlvisies de spits verleggen van die universele missie van Jezus naar het idoliseren van Israël, is dat schadelijk voor jood en christen.

Veenendaal, oktober 2022

Dr. Steven Paas (1942) publiceerde over Europese en Afrikaanse kerkgeschiedenis, zending, het verschijnsel van het israëlisme in de interpretatie van bijbelse profetieën en over de lexicografie van het Chichewa, een veel gesproken taal in Centraal-Afrika. Zie voor zijn profiel: <https://www.linkedin.com/in/steven-paas-9122ba14/>